

МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

У статті автор виокремлює неюрисдикційну форму діяльності адвоката (адвокатського бюро, адвокатського об'єднання) по забезпеченню адвокатської таємниці. У межах цієї форми характеризує та систематизує здійснення самим адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) із використанням власних ресурсів (без залучення державного механізму) низки організаційних і технічних заходів по її нерозголошенню, унеможливленню доступу третіх осіб до відповідних конфіденційних відомостей.

Ключові слова: адвокатська таємниця, неюрисдикційна форма, методи діяльності, адвокатське досьє, договір про надання правової допомоги.

В статті автор виділяє неюрисдикційну форму діяльності адвоката (адвокатського бюро, адвокатського об'єднання) по забезпеченню адвокатської таємниці. В рамках цієї форми характеризує та систематизує здійснення самим адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) з використанням власних ресурсів (без залучення державного механізму) низки організаційних і технічних заходів по її нерозголошенню, унеможливленню доступу третіх осіб до відповідних конфіденційних відомостей.

Ключевые слова: адвокатская тайна, неюрисдикционная форма, методы деятельности, адвокатское досье, договор об оказании правовой помощи.

In the article, the author distinguishes the non-divisive form of the activity of a lawyer (lawyer's office, lawyer's association) in securing a lawyer's secret. As part of this form, it characterizes and systematizes the implementation of a number of organizational and technical measures for its non-disclosure by the attorney (lawyer's office, lawyer's association) using its own resources (without the involvement of the state mechanism), and prevents access of third parties to the relevant confidential information.

Key words: lawyer's secret, non-dissident form, methods of activity, lawyer's dossier, agreement on provision of legal aid.

Вступ. Забезпечення адвокатської таємниці є не статичним, а динамічним процесом, залежить від багатьох суб'єктивних і об'єктивних чинників правової дійсності. Визначальну роль у такому процесі відіграють активні дії адвоката як ключового суб'єкта збереження адвокатської таємниці по недопущенню фактів її несанкціонованого поширення. Здійснюється це за допомогою різноманітних форм і методів діяльності, кожний з яких характеризує використання захисником (представником) того чи іншого механізму захисту таємної інформації, запобігання чи припинення її незаконного використання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження системи дій адвоката по забезпеченню адвокатської таємниці, що здійснюються ним самостійно, без використання державного механізму.

Результати дослідження. Окремі питання, пов'язані із правовим статусом адвоката, виконання ним обов'язку по збереженню адвокатської таємниці розглядалися в роботах таких вчених, як: М. Барцевський, В. Буробін, Д. Вагман, Т. Варфоломєєва, О. Жуковська, А. Молдован, І. Русанова, О. Святоцький, Л. Тацій, Д. Фіолевський, С. Фурса, В. Шкарупа, О. Яновська та ін. Водночас акцентувалися загальні аспекти здійснення адвокатської діяльності. Питання адвокатської таємниці, обов'язків адвоката по її забезпеченню розглядалися опосередковано, без приді-

лення належної уваги вжиттю ним заходів по забезпеченню умов, що унеможливають допуск третіх осіб до конфіденційних відомостей про клієнта. Отже, зазначене питання є недостатньо дослідженим і потребує подальшого розроблення.

Взагалі, характеризуючи діяльність адвоката по забезпеченню адвокатської таємниці, варто зазначити, що вона має охоронний, захисний характер щодо конфіденційних відомостей. У науковій літературі наявні різні підходи до трактування змісту, співвідношення поняття правової охорони та захисту. Багато вчених диференціюють такі категорії. Захист розглядається як дії, що мають місце після порушення суб'єктивного права, спрямовані на його поновлення; а охорона – система норм, спрямованих на попередження правопорушень, усунення причин, які їх породжують [1, с. 285]. Розглядаючи інформацію як об'єкт цивільно-правових відносин, Є. Петров захист права на інформацію розуміє як передбачені законом механізми щодо поновлення чи визнання порушених прав у разі їх порушення чи оспорювання. Така правомочність виникає у володільця інформації з моменту порушення чи оспорювання його права, реалізується в межах охоронюваних правовідносин [2, с. 14].

З погляду юридичної техніки формування змісту правової норми, яка передбачає відповідне позитивне зобов'язання адвоката, вона не вживає поняття захисту чи охорони. На адвоката покладено обов'язок забезпечення умов, що унеможливають доступ до адвокатської таємниці та її розголошення. Водночас механізм виконання цього обов'язку обирається ним на власний розсуд. Отже, на нашу думку, у контексті збереження адвокатської таємниці доцільно використовувати поняття захисту й охорони як синонімічні категорії, без вдавання в теоретичні тонкощі можливої їх диференціації. Адже ключове значення має сам факт ефективного, належного здійснення охоронних, захисних дій щодо таємної інформації про довірителя, що стала відома в процесі адвокатської діяльності, характеристики форм і методів діяльності адвоката в цій площині.

Захист інформації є активною діяльністю її володільця по дотриманню своїх прав щодо володіння, використання та розпорядження інформацією; запобігання фактам витоку інформації, її втрати чи передчасного розсекречення; збереження в цілісності та повному об'ємі даних; збереження режиму конфіденційності інформації відповідно до норм чинних нормативних і корпоративних документів [3, с. 60]. Така активна діяльність може здійснюватися не тільки в юрисдикційній формі (тобто з використанням можливостей органів державної), а й в неюрисдикційній, яка передбачає, насамперед, здійснення самим адвокатом (бюро, об'єднанням) з використанням власних ресурсів низки організаційних і технічних заходів по її нерозголошенню, унеможливленню доступу третіх осіб до відповідних конфіденційних відомостей.

Перелік таких заходів є досить широким. Першим елементом, про який варто загадати, є визначення правового статусу конфіденційної інформації, тобто уточнення, деталізація відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Це дозволяє уникнути двозначності в розумінні змісту адвокатської таємниці клієнтом і дотриманні режиму конфіденційності адвокатом, його помічниками, стажерами, іншим допоміжним персоналом.

Зазвичай визначення умов конфіденційності інформації здійснюється під час підписання договору про надання правової допомоги, що укладається в письмовій формі. Можливим винятком із такого правила є надання усних і письмових консультацій, роз'яснень із правових питань; потреба невідкладного надання правової допомоги за неможливості укласти договір (з наступним його укладенням) [4]. Логічною підставою для припинення договору є його належне виконання сторонами. Проте деякі життєві ситуації або одностороння ініціатива сторін можуть зумовити дострокове припинення співпраці між сторонами.

Право клієнта розірвати достроково договір є абсолютним, не вимагає жодного обґрунтування та не може бути обмежено. Натомість підстави розірвання договору адвокатом, передбачені Правилами адвокатської етики, включають, зокрема, порушення клієнтом договірних обов'язків, використання юридичної допомоги в протиправних цілях, вчинення клієнтом дій на шкоду честі та репутації адвоката, виникнення конфлікту інтересів клієнтів або неможливості дотримання принципу конфіденційності через інші підстави тощо [5]. Незважаючи на фактичне припинення дії договору, зобов'язання дотримання принципу конфіденційності надання допомоги, обов'язки адвоката по запобіганню виникненню конфлікту інтересів діють надалі.

Головним документом, який регулює співпрацю сторін у процесі надання клієнту юридичної підтримки, є договір про надання правової допомоги. Хоча до вчинення такого правочину застосовуються загальні вимоги договірного права, правовий режим адвокатської таємниці зумовлює необхідність включення в договір окремого розділу, що уточнював би перелік таємної інформації. Даний підхід знаходить підтримку і в Національній асоціації адвокатів України. Так,

у зразку договору між клієнтом і адвокатським об'єднанням, розміщеному на офіційному сайті Асоціації, окремий р. 5 присвячений питанню конфіденційності й адвокатської таємниці; закріплено перелік відомостей, що становлять предмет адвокатської таємниці [6]. Наявна деталізація досить широкого кола відомостей, які звичайно ж можуть різнитися залежно від конкретного клієнта, включати також інформацію про розмір гонорару, можливість доступу до таємниці помічників, стажерів адвоката, сторонніх адвокатів, інші дані.

Практичною цінністю визначення правового статусу конфіденційної інформації є не тільки уточнення та деталізація для сторін відомостей, що становлять адвокатську таємницю, а й створення умов дотримання правоохоронними органами гарантій адвокатської діяльності, що в сучасній Україні є надзвичайно актуальним. Наприклад, однією з таких гарантій є заборона допиту адвоката з питань, що становлять адвокатську таємницю. Якщо ці питання чітко закріплені в договорі про надання правової допомоги, то усувається потенційна можливість слідчого маніпулювати належністю чи неналежністю до таємної інформації тих чи інших даних, що також позитивно відзначається на забезпеченні права особи на правничу допомогу.

Окрім додаткового договірного регулювання предмета адвокатської таємниці, на нашу думку, доцільно окремим додатком до договору передбачити перелік документів, електронних носіїв інформації, інших матеріалів, що передаються клієнтом адвокату. Це дозволить ідентифікувати їх як об'єкти, що містять конфіденційні відомості про довірителя, не допустити вилучення, незаконного доступу, несанкціонованого ознайомлення з їхнім змістом третіх осіб. Також не потрібно забувати про обов'язок адвоката повернути клієнту отримані від нього документи, тому визначення їх переліку сприятиме запобіганню непорозуміннь, конфліктних ситуацій між сторонами після припинення співпраці по наданню (отриманню) юридичної допомоги.

Наступним методом діяльності адвоката в межах неюрисдикційної форми є затвердження положення про порядок роботи з відомостями, що містять адвокатську таємницю з метою недопущення виникнення ситуацій, коли з'являється небезпека розголошення таємниці довірителя. Дане положення містить норми щодо розмежування доступу до таємної інформації залежно від посади, функціональних обов'язків суб'єкта збереження адвокатської таємниці, шляхів надходження, порядку обліку, зберігання таємних відомостей, механізму перевірки наявності інформації (носіїв інформації), зокрема й документів, матеріалів, переданих адвокату клієнтом, порядку копіювання, фізичного переміщення носіїв інформації за межі офісу адвоката тощо.

Велике значення має правильна організація конфіденційного діловодства, адже документи потрібно захищати не тільки від фізичної втрати, а й від несанкціонованого ознайомлення з їхнім змістом третіх осіб. Вихідна пошта адвоката (переписка з довірителем, листування з органами державної влади та місцевого самоврядування, позовні заяви, скарги, клопотання, адвокатські запити, юридичні висновки, консультації) повинні містити ідентифікатори, які дозволяють швидко й однозначно визначити її як кореспонденцію адвоката. Найбільш вдалим варіантом є використання фірмових бланків адвоката, адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання. Адже в такому разі не виникає сумніву, що документ складений адвокатом, а отже, містить охоронювану законом таємницю.

Паперові папки з адвокатськими справами (адвокатські досьє) зберігаються в сейфах або шафах, що мають наліпку «У сейфі (шафі) містяться відомості, що становлять охоронювану законом адвокатську таємницю». Причому правова аналітика (викладення правової позиції, тактика, рекомендації тощо), здійснювана адвокатом для надання юридичної допомоги, розташована окремо від документів, наданих довірителем [7, с. 180]. Відповідно до методичних рекомендацій для адвокатів щодо ведення адвокатського досьє, підготовлених авторським колективом під керівництвом Т. Сівак, адвокатське досьє рекомендується зберігати не менше 3 років. Відлік цього строку починається з 1 січня наступного року з моменту закриття досьє (припинення, закінчення терміну дії доручення Центру з надання безоплатної правової допомоги). Необхідність і доцільність зберігання досьє за межами рекомендованого трирічного строку визначається адвокатом самостійно [8]. Зменшення кількості паперових носіїв інформації зменшує ризик протиправного доступу до неї, тому не бачимо сенсу в довшому періоді зберігання досьє.

У зв'язку з допуском до роботи з адвокатською таємницею третіх осіб, адвокат зобов'язаний забезпечити розуміння і дотримання принципу конфіденційності його помічниками, стажистами та членами технічного персоналу. Саме людський чинник, недбалість у роботі, незнання певних процедур часто є ключовими причинами незаконного витoku конфіденційної інформації. Виконання цього зобов'язання здійснюється шляхом ознайомлення працівників із Правилами адвокатської етики, чинним Положенням про порядок роботи з відомостями, що становлять ад-

вокатську таємницю, кримінальну відповідальність за втручання в роботу захисника, порушення встановлених законом гарантій і професійної таємниці. У зв'язку з тим, що невиконання даного обов'язку може бути підставою для дисциплінарної відповідальності адвоката, на нашу думку, доцільно пропонувати найманим працівниками підписати письмове зобов'язання про ознайомлення з відповідними правовими актами, передбачити зобов'язання по збереженню принципу конфіденційності в посадовій інструкції працівника.

Важливе місце також належить організаційно-технічним методам діяльності адвоката по забезпеченню захисту адвокатської таємниці. З інформаційною метою приміщення, де здійснюється адвокатська діяльність, має бути позначене табличкою типу «Адвокат (найменування)», «Адвокатське бюро (найменування)», «Адвокатське об'єднання (найменування)». Також відповідна табличка повинна висіти на входних дверях у кабінет адвоката. Такий захід спрямований на інформування як клієнтів, так і працівників правоохоронних органів – щоб в останніх не виникло сумнів щодо належності офісу до приміщення, де здійснюється адвокатська діяльність, також існують додаткові законодавчі вимоги щодо проведення його огляду, тимчасового доступу, вилучення речей, що в ньому розташовані, здійснення інших процесуальних дій.

Важливе місце належить інформаційній безпеці, недопущенню несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), комп'ютерних мереж, зміни комп'ютерних даних, незаконного віддаленого доступу до інформації в електронному вигляді, яка зберігається на персональних комп'ютерах. Насамперед, на комп'ютерній техніці (персональних комп'ютерах, ноутбуках, планшетах) повинна бути наліпка, що засвідчує приналежність техніки конкретному адвокату, інформує про зберігання в електронному вигляді матеріалів адвокатських проваджень. У разі зберігання відомостей, що містять адвокатську таємницю, на USB-накопичувачах інформації, переносних жорстких дисках, вони також повинні бути промарковані у вищезазначений спосіб.

По-друге, важливе місце варто приділити комп'ютерній безпеці, захисту електронної інформації, контролю за безпекою електронного листування. Рекомендується систематично змінювати паролі до техніки, встановити й оновлювати антивірусні бази, здійснювати тестування комп'ютера на предмет наявності спроб незаконного проникнення чи втручання в роботу. Для захисту електронної інформації можна використовувати спеціальні шифрувальні програми, що доступні до завантаження в мережі Інтернет в безкоштовному режимі. Прикладами таких криптографічних програм є PGP, Folder Lock або TrueCrypt.

На підставі вищезазначеного виокремлюємо такі методи діяльності адвоката щодо забезпечення адвокатської таємниці в межах неюрисдикційної форми:

1) визначення правового статусу конфіденційної інформації у відносинах із конкретним клієнтом, уточнення, деталізація відомостей, що становлять адвокатську таємницю, переліку матеріалів (документів), що передаються клієнтом адвокату;

2) затвердження положення про порядок роботи з відомостями, що становлять адвокатську таємницю, зокрема й врегулювання питань конфіденційного діловодства, розмежування доступу до таємної інформації залежно від посади, функціональних обов'язків особи, обліку, зберігання, переміщення носіїв таємної інформації;

3) забезпечення розуміння та дотримання принципу конфіденційності помічниками, стажерами адвоката, технічним персоналом (ознайомлення із Правилами адвокатської етики, чинним Положенням про порядок роботи з відомостями, що становлять адвокатську таємницю, з інформацією про настання кримінальної відповідальності за втручання в роботу захисника, про порушення встановлених законом адвокатських гарантій і професійної таємниці, з алгоритмом дій у разі несанкціонованого проникнення в адвокатський офіс, зокрема й представників правоохоронних органів);

4) вжиття організаційно-технічних заходів (маркування комп'ютерної техніки, носіїв електронної інформації, офісу (кабінетів) на предмет належності адвокату (використання в адвокатській роботі), інформаційна безпека, контроль за безпекою електронного листування).

Висновки. Досліджені методи діяльності адвоката щодо забезпечення адвокатської таємниці в межах неюрисдикційної форми демонструють наявність досить широкого кола варіантів дій захисника (представника) по недопущенню незаконного доступу до конфіденційних відомостей. Водночас такі дії виконуються адвокатом, насамперед, із превентивною метою, щоб не допустити факту порушення правового режиму конфіденційності професійної таємниці.

Список використаних джерел:

1. Гражданское право Украины : [учебник для вузов системы МВД Украины] : в 2-х частях / А. Пушкин, В. Самойленко, Р. Шишка и др. ; под ред. А. Пушкина, В. Самойленко. – Часть I. – Х. : Ун-т внутр. дел ; Основа, 1996. – 440 с.
2. Петров Є. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право та міжнародне приватне право» / Є. Петров ; Нац. ун-т внутрішніх справ. – Х., 2003. – 20 с.
3. Шиверский А. Защита информации : проблемы теории и практики / А. Шиверский. – М. : Юристъ, 1996. – 112 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
5. Правила адвокатської етики : затверджені Установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkdk.org/pravil-advokatskoji-etiki>.
6. Національна асоціація адвокатів України. Зразок договору про надання правової допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/zrazky/zrazok-dogovir-pro-nadannya-pravovoi-dopomogy-advokatske-obyednannya.pdf>.
7. Адвокатская тайна / под общ. ред. В. Буробина. – М. : Статут, 2006. – 255 с.
8. Сівак Т., Мартиновський Р., Стьопін О. Адвокатське дос'є : методичні рекомендації для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою /Т. Сівак, Р. Мартиновський, О. Стьопін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ulaf.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/MP_advocatske_dosie_-3.pdf.

УДК 342.95 (477)

НЕВЗОРОВ О.Б.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПРОКУРОРІВ

У статті сформовано адміністративні права й обов'язки прокурора. Розкрито поняття прав і обов'язків прокурора як закріпленої нормативно-правовими актами міри поведінки прокурора щодо здійснення ним адміністративної діяльності під час виконання покладених на нього державою та суспільством завдань і функцій.

Ключові слова: права та обов'язки, адміністративні права, адміністративні обов'язки, зміст, поняття, прокуратура.

В статье сформулированы административные права и обязанности прокурора. Раскрыто понятие прав и обязанностей прокурора как закрепленной нормативно-правовыми актами меры его поведения в осуществлении деятельности при выполнении прокурором возложенных на него государством и обществом задач и функций.

Ключевые слова: права и обязанности, административные права, административные обязанности, содержание, понятие, прокуратура.

This article formed the administrative rights and duties of the public prosecutor. Opened the concept of rights and responsibilities of the prosecutor – this is fixed by regulations measure the behavior of the public prosecutor for the implementation of its activities, in carrying out the tasks and functions assigned to the state in administrative legal relations.

Key words: rights and obligations, administrative law, administrative duties, content, of concept, prosecutor's office.